

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EȘCEPTIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 1 ȘI 15 v. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. In străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.	COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.	Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Blaj— Balázsfalva.
---	---	--

BIBLIOTECĂ CENTRALĂ IN BLAJ.

O veche dorință a Blajului e pe cale de a se împlini. Pe locul din laturea apuseană a pieței Blajului, acolo unde a stat casa capitulară locuită odată de Cipariu, iar astăzi de Sf. Sa Păr. preposit și vicar general I. M. Moldovanu, se ridică deja zidurile unui locaș nou, destinat să fie, în parterre, locuință pentru 2 membri ai capitolului metropolitan de fundațiune Bobiană, iar în etaj se vor așeza bibliotecile ce aparțin grijii capitolului și poate și alte biblioteci: arhidieceșana, a seminarului, ș. a.

O dorință veche și îndreptățită: ca numărul mare de biblioteci cari sunt proprietatea Blajului să fie făcute accesibile științei și publicului mare. Cred, că adunându-se toate laolaltă — afară doar de bibliotecile școlare: ale teologilor, ale studențimii dela gimnaz și pedagogie ș. a. — viitoarea bibliotecă centrală ar putea să fie, ca bogăție și valoare, una dintre celea dintâi biblioteci românești de pretutindena. Vezi bine, astăzi, în lipsa unei concentrări, în lipsa localului potrivit, bibliotecă lui Cipariu stă infundată într'o singură odaie, și doar un singur om dacă știe, cari

sunt comorile ei. Biblioteca regretatului Bunea, adunată în câteva tece, este tot așa de neaccesibilă publicului mare. Ca să nu mai vorbim d. ex. de biblioteca arhidieceșană, a mitropoliților Șuluțiu, Vancea, apoi a lui Grama, a seminarului etc., cari stau toate îngrămădite în două odăi mici și scunde, unde din spațiu, cam 60% e ocupat de cărți, și abia 40% este aer!! Iar bugetul anual: 120 cor. — Aducem cu adevărat sincerul nostru omagiu corporațiunii Capitlului metropolitan, pentru aceasta inițiativă de extraordinară însemnătate în viața centrului istoric cultural românesc, care a fost în trecut și trebuie să fie și în viitor Blajul. Capitlul metropolitan se achită de una dintre celea mai de frunte îndatoriri ale sale. Căci, alătura cu îngrijirea de bunurile materiale ale bisericii, ale neamului nostru, alătura de administrarea conștientioasă a feluritelor fundațiuni, trebuie să meargă: îngrijirea și a bunurilor spirituale, cari formează tot așa de mult, averea și bogăția unui popor! Căci, nu trebuie să uităm nici noi vorba unui pedagog neamț: »Wenn ein Volk glaubt, erst Wohlstand erwerben zu sollen, um später an die Pflege der geistigen Güter zu gehen, so mag es nur zusehen, dass es über dem Jagen nach Gewinn den Geschmack an edleren Beschäftigungen nicht verliere!«¹⁾.

Capitlul din Blaj a făcut un început, cu risic din partea sa, cu jertfe, cu abnegație — un

¹⁾ „Neamul care crede, că trebuie să-și asigure mai întâiu bunăstarea materială, ca mai târziu să vină rândul cultivării bunurilor spirituale, să bage bine seamă ca, în goana după câștig, să nu ajungă nesimțitor față cu preocupările mai nobile, intelectuale“. (W. Rein, Ethik p. 248).

membru al Capitulului a oferit din al său 10,000 de cor! -- și oaspeții dela vară ai Asociațiunii la Blaj vor putea să vadă zidurile noului lăcaș al culturii românești. Iar anii viitori — să sperăm că-i vom ajunge! ca să vedem așezată într'însul o bibliotecă centrală, aranjată modern și înzestrată și cu mijloacele de lipsă pentru a se putea dezvoltă.

... Maecenas, al doilea, al bibliotecii noastre centrale, unde ești?!

Dr. Victor Macaveiu.

Amintirea sf. Apostol Petru în catacombe.

La 29 a lunei lui Cireșar, două biserici monumentale din Roma, a sfinților Apostoli Petru și Pavel îmbracă haine de sărbătoare. Cetatea eternă sună și re-sună de dangătul clopotelor cari, în limba lor, spun și ele lauda celor mai mari dintre Apostoli. Dar și după acest mare praznic, tot viuă rămâne amintirea acestor mari vestitori ai credinței, căci Roma întregă cu tot rolul ei în Biserică, se leagă de numele acestor doi Apostoli, și mormintele lor, pentru creștini totdeauna au fost — ca niște izvoare, la cari s'au adăpat cei setoși după adevăr și din cari cei slabi au prins putere și viață. Mari au fost ambii Apostoli în cuvinte și în fapte, și la prima privire, parecă nu știi, care-ți inspiră mai multă reverință, — care te pune mai tare în uimire, prin cele ce-a săvârșit. Dar după o clipă de șovăire, din tabloul celor doi corifei, se impune figura sfântului Apostol Petru. Privindu-o mai cu de-adinsul, ea crește din ce în ce și când îți amintești de cuvintele pline de putere dumnezească a Mântuitorului: »*Tu ești Petru și pe aceasta piatră*

voiu zidi biserica mea — orice șovăire dispare. Aceasta nu este numai un rod al fantaziei celor uniți cu Roma, ci e un fapt, care-și are urmele în cel mai depărtat trecut al erei creștine, și în special se dovedește prin cultul ales și fără asemănare al sfântului Ap. Petru, eternizat în monumentele vechi din catacombe.

Astfel din nenumăratele picturi, aflate în coridoarele suterane a vechilor creștini, nu numai din jurul Romei ci din toate părțile lumii creștine, dintre Apostoli, cele mai multe înfățișează pe sf. Petru. Icoanele Mântuitorului sunt mai multe mii, ale sf. Petru 212, a sf. Pavel numai 47, a lui Moise 37, ale altora apoi tot mai puține.

E foarte veche asemănarea, ce se face între cel mai mare bărbat și legislator al vechiului Testament, între Moise, și între sf. Petru. Afară de scrierile sfinților Părinți din veacul al IV-lea, la cari foarte des occură această asemănare, o aflăm și în scrieri și fragmente din veacul al II-lea și III-lea, chiar și în răsărit, în Egipt, în cari se spune apriat că „după Moise a urmat Petru, căruia i-s'a încredințat biserica cea nouă“. În urma acestei asemănări, foarte multe imagini din catacombe reprezintă pe sf. Petru, în chipul lui Moise cu toiagul lovind stânca din care țîșnește apă, iar poporul însătat bea cu poftă, pe când unii îngenunchiând îi cuprind picioarele, iar alții i-se închină profund. Pe lângă trăsurile feței, obișnuite la sf. Petru, pe marginea acestor icoane mai occură, în cele mai multe cazuri, și numele: „Petrus“. Caracteristic e și relieful ce s'a aflat pe un sicriu, ce-i drept, din vremea mai recentă, unde Mântuitorul, stând între cei doi Apostoli Petru și Pavel, lui Petru îi întinde un codice, sau cum se vede pe alt relief — două table a legii, ca și lui Moise.

Mare însemnătate este de a se atribui și catedrei, pe care a șezut sf. Petru. Catedra în vechime înseamnă puterea magisterului și cine moștenește catedra moștenește și puterea de a învăța. În sf. Scriptură încă se vorbește despre „catedra lui Moise“. Dintre Apostoli, sf. Petru singur e acela pe care de multe ori icoanele și reliefurile vechi îl prezintă șezând pe catedră, cu bățul pastoral în mână. *O singură dată e zăgrăvit și sf. Pavel* șezând, dar și atunci alături de sf. Petru. Ce însemnă aceasta, dacă nu puterea magisterului ce-o deprindea sf. Petru pentru toți creștinii? Și să nu cugete cineva că icoane și reliefuri de acest fel se află numai în Roma. Atât în Apus, cât și în Răsărit, unde numai s’au descoperit monumente vechi, dăm de dovezi eclatante că cultul sf. Petru întrece cu mult cultul celorlalți Apostoli, în tot locul e tovarăș nedespărțit al Mântuitorului, are aproape același rol, precum de ex. într’un relief îl aflăm șezând pe catedră, cu cârja pastorală în mână, iar Dl Hristos îi spală picioarele.

Dacă socotim acum rolul ce l-a avut sf. Pavel în vestirea Evangheliei, că a cutrierat în mai multe rânduri lumea cunoscută pe atunci, și dacă considerăm preste tot influința sa asupra Bisericii timpului său — fără voie trebuie să ne punem întrebarea: pentru ce e neasămănat mai mic cultul acestui Apostol, față cu acela ce s’a dat în vechime sf. Petru, celui ce de trei ori s’a lăpădat de Mântuitorul, pe care chiar și sf. Pavel l-a înfruntat *publice*, pentru ținuta lui necorectă, pentru ce zic, acest Apostol care, și în legendele populare e tipul slăbiciunii omenești, se ridică preste Apostolul neamurilor și peste un Ioan Apostolul, pe care l-a iubit Domnul? La această întrebare nu găsim răspuns, decât iarăși în cuvintele Mântuitorului: „Tu ești Petru, și pe această piatră voi zidi biserica mea“.

Vechii creștini au pătruns mai bine decât noi adevăratul înțeles al cuvintelor mântuitoare, căci au fost mai aproape de însuș Mântuitorul și s'au dedicat mai mult vieții duhovnicești, decât noi. Ei au văzut în persoana sf. Petru pe acela, care a primit dela Dumnezeu toată puterea de a cârmui naia lui Hristos, și această credință a lor și-au eternizat-o pe păreții și în pietrile din catacombe, să rămână de pomenire veșnică, ca atunci când se va îndoi cineva despre lucrul acesta, să *grăiască pietrile*.

DR. IULIU FLORIAN.

Preoțimea românească ardeleană în veacul al XVII-lea.

Studiu istoric de I. Mateiu.

— *Recensie*. —

Numărul ultim al „*Transilvaniei*”¹⁾ ne-a adus sfârșitul studiului d. Ion Mateiu „*Preoțimea românească ardeleană în veacul al XVII-lea*”, premiat de Liga culturală cu premiul Bunea, întemeiat pentru pomenirea marelui istoric blăjan, stins în toamna anului 1909.

Privirea istoricilor noștri a fost îndreptată până acum mai mult asupra înființării și desființării vlădiciilor și a schimbării episcopilor, și cercetările lor migăloase s'au oprit foarte rar la umilia preoți simpli, osândiți a răbdă în tăcere toată truda și tot amarul atâtor veacuri de asupri și suferințe. Vieța preoțimei din vreacul al XVII-lea, un veac de frământări mari și de lupte neastâmpărate, o cunoaștem, în parte, din cele două monografii ale lui Bunea (Inocențiu Micu Klein și Petru Pavel Aron și Dionisiu Novacovici) și din „*Sate și preoți*” a d. Iorga. Ne lipsiă însă scriitorul, care să culeagă, cu răbdarea cuvenită multe date împrăștiate prin colecții și reviste și să ne dea icoana fidelă a preoțimei române din veacul al XVII-lea.

¹⁾ Lucrarea d. Mateiu a apărut și în broșură; aci însă folosesc nrii I—II ai „*Transilvaniei*”.

Astfel lucrarea d. Mateiu, așteptată cu interes din partea tuturor, cari se ocupă de trecutul poporului nostru, merită o atențiune deosebită, nu pentru premiarea sa clandestină, ci pentru subiectul care-l tratează.

Autorul se ocupă de preoțimea românească ardeleană din veacul al XVII-lea, sub raportul politic și religios, material, cultural, social și cultural. *Cadrelor* sunt bine stabilite, *tabloul* însă e defectuos și ici colo fals. Unele lucruri nu sunt expuse iar altele sunt spuse greșit. Nu ni-se dau deslușiri *mai amănunțite* privitoare la alegerea vlădicilor, la drepturile și datorițele și la venitele lor; nu ni-se spune nimic despre slujba protopopilor. Autorul ne dă, în genere, prea multe fraze — unele frumoase — și prea puține lucruri precise. Ar fi fost necesare câteva lămuriri privitoare la diferitele specii de contribuții, cu cari eră însărcinată preoțimea românească, la judecata preoților, la relațiile lor cu superioritățile bisericești și lumești, la sinoadele preoțești ș. a.

Lucrarea d. Mateiu cuprinde apoi o mulțime de afirmații neexacte, cari stau în contradicție cu documentele cunoscute până acum. Afirmația din „Transilvania“ nr. I. pag. 4, că reforma din Ardeal s'a îndreptat *mai întâiu* spre Români, e prea îndrăzneată. Inceputul încercărilor de convertire l-au făcut — probabil — Sașii din Brașov cu Grecii, cari trăiau în suburbiile orașului. Valentin Wagner, un luteran cu planuri mari de convertire, succesorul lui Honterus în funcția de paroh, traduce în 1544 Catehismul lui Luther în grecește¹⁾.

Reședința lui Mihail Tordași, episcopul româno-calvin dintre 1577—1582 n'a fost Lančrămul, ci Turdașul, cum se vede din documentul publicat de d. Boroș în „Unirea“ din 1900 nr. 38. Lančrămul a fost reședința călugărului episcop Sava (1568) și până în 1574 alui Pavel Tordași, care vânzându-și (1574) Sașilor casa căpătată în 2 Iulie 1569 dela Ion Sigismund s'a mutat, probabil, la Turdaș.

La pag. 7 d. Mateiu zice: „În același timp (când păstoriau episcopii româno-calvini Pavel și Mihail Tordași, deci între 1569—1582) este și un episcop ortodox, a cărui auctoritate însă, de sigur, nu putea merge departe peste zidurile reședinței sale“. Românii ortodoxi au fost păstoriți dela 1572—74 de

¹⁾ Haner, Historia Ecclesiarum Transylv. Francofurti et Lipsiae. 1694, p. 205.

Eftimie, fost egumen la mănăstirea Neamfului în Moldova și autorul cronicei, care cuprinde povestea unei părți din domnia lui Alexandru Lăpușeanul, voevodul acelei țări. Autoritatea lui Eftimie, a cărui reședință eră mănăstirea Prislopului, se extindea „*pretutindeni în țara Ardealului și părțile ungurești*“, cum cetim în diploma sa de denumire¹⁾. Dela 1574 înainte, Români ardeleni ortodoxi aveau doi episcopi: unul în părțile de nord și celalalt în partea sudică a Ardealului. În nord stăpânea Eftimie, trecut în 1574 la mănăstirea Vadului, iar în sud Cristofor. Urmașul lui Cristofor a fost Daniil (1577—78), al lui Eftimie, peste comitatele nordice, Spiridon, care păstorește cu o mică întrerupere, până târziu la începutul veacului al XVII-lea. Lui Daniil i-a urmat Ghenadie (1579—85), care se numește în prefața *Cazaniei* apărute în 1580—81 la Brașov „*luminatul mitropolitul marele Ghenadie din tot ținutul Ardealului și al Orăziei*“²⁾. Astfel, cum vedem, autoritatea episcopilor ortodoxi dintre 1572—82 mergea departe peste zidurile reședinței lor.

La aceeaș pagină scrie d. Mateiu: „Dieta din Turda ținută în 21 Octomvrie 1579 dă dreptul Românilor să-și aleagă ei înșiși pe episcop. Această hotărâre este de mare importanță pentru noi. Se *întărește* adecă din partea guvernului *recunoașterea unui episcop românesc*“. Ce însmamnă fraza: „*a întări recunoașterea?*“ Episcopii românești au fost recunoscuți din partea guvernului și înainte de 21 Octomvrie 1579; Eftimie Cristofor și Spiridon au fost denumiți de *principele țării*. Sau nu? Importanța art. 3 din legile aduse în dieta din Turda la 1579 stă în împrejurarea, că până atunci episcopii români au fost *denumiți*, iar de aici înainte vor fi *aleși* din partea preoțimei și numai după aceea va urmă confirmarea.

„Dar (Mihai Viteazul) a izbutit totuș să deă măcar bisericiei o ierarhie statornică în Bălgrad, așezând acolo pe Ion dela Prislop ca *întâiul mitropolit cu titlul legal*“, zice d. Mateiu la pp. 7—8. Ion dela Prislop n'a fost *mitropolit*, ci simplu *episcop*, și n'a fost *întâiul* cu titlul legal deoarece antecesorii săi (Eftimie, Cristofor, Daniil și Ghenadie) încă aveau *titlu legal*, fiind denumiți din partea stăpânitorului țării.

Tot la pag. 8 scrie d. Mateiu, că „mitropoliții (români) nu mai erau *aleși și întăriți de popor și prin voința lui*, ci la

¹⁾ Analele Academiei române, seria II. tom. XXVII. p. 32.

²⁾ Bian-Hodoș, Bibliografia rom. veche. I, p. 91.

recomandația superintendentului calvin“. Mitropoliții n’au fost nici odată aleși și întăriți de popor, ci aleși de *sinodul preotesc și întăriți de principele țării*. Articolul citat al dietei din Turda zice: „Az oláh papok az kit magok köztül püspökségre választani akarnak, szabadon választhassanak. . . az kit választanak Nagyságod (adecă principele) is confirmálja“¹⁾, iar în *Approbatæ Constitutiones* P. I, T. VIII, art. 1. cetim următoarele: „Püspököt a fejedelemtől kérjenek olyat, a kit egyenlő tetszésekből az oláh papok alkalmasnak esmérnek, kit ha a *fejedelme* illendőnek itélnek lenni úgy *adjanak confirmatior red*“. „*Zaconicul*“, sau cartea de legi scrisă pe timpul lui Apafi, încă zice „când va fi lipsă, să se stringă *toți protopopii și încă și dintre ceialalți preoți* și din voia a tot soborul, unindu-se *toți* la un cuvânt așa *să-l aleagă (pe episcop)*. Care de se va *părea și Craiului*, că este harnic, așa-l va *întări în vlădicie*“²⁾. Cu toate că s’au făcut în decursul veacurilor destule abuzuri în jurul alegerii și întăririi episcopilor români, dreptul de alegere al preoțimei a fost recunoscut totdeauna din partea principilor. Sigismund Báthori zice în decretul său din 1585, prin care-l întărește pe Spiridon de episcop peste câteva comitate din nordul Ardealului, că o face aceasta cu *consensul bicericilor din comitatele amintite*³⁾, asemenea și în decretul de confirmare a lui Ion dela Prislop emanat în acelaș an și dela acelaș principe: „hunc itaque Ioannem *consensu omnium Ecclesiarum Valachicarum ad munus episcopale electum*, nos quoque . . . episcopum creandum, declarandum el confirmandum duximus“⁴⁾. Chiar și calvinizatul Gheorghe Rákoczy I. ne spune în diploma sa din 10 Octomvrie 1643, că s’a ținut *săbor compus din protopopi și preoți români*, cari l-au depus pe Ilie Iorest și au ales în locul lui pe Simion Ștefan⁵⁾. În diploma de confirmare a lui Iosif Budai de Piskinț (28 Decemvrie 1680) cetim, că „*facto conventu generali universonum seniorum ac pastorum Valachorum graeci et rasciani rituum*“, Sava Brancovici a fost depus și în locul lui a fost ales „*honorabilis vir Josephus Budai de Piskincz*“⁶⁾.

¹⁾ Veszely Károly, Erdélyi egyháztörténelmi adatok. Kolozsvár, 1860 Vol. I, p. 186.

²⁾ Cipar, Acte și Fragmente, p. 259.

³⁾ Vezi decretul la Bunea, Vechile episcopii, p. 57.

⁴⁾ Ibidem, p. 61.

⁵⁾ Cipar, Arhiv p. 628.

⁶⁾ Idem, Acte și Fragmente p. 61.

D. Mateiu nu dă lista completă a privilegiilor date de principi preoților români. Nu se amintesc privilegiile date de Sigismund Rákoczy în 1608 preoților români trecuți la calvinism, privilegiu întărit și de M. Apafi în 20 Februarie 1669¹⁾, precum nici decretul din 14 Februarie 1614 a lui G. Bethlen, prin care dă preoților din Bihor, Crasna și Solnocul de mijloc drepturi egale cu cele ale preoților unguri²⁾ și nici decretul din 20 Martie 1659, dat de Ac. Barcsai pentru preoții români din jurul Făgărașului³⁾.

Protopopi româno-calvini au fost mai mulți nu numai trei, câți amintește d. Mateiu, care nu cunoaște pe Achirie din Hunedoara, pomenit în prefața *Paliei* din 1582, pe Mihail Pop și Andrei Nagra din superintendenția de dincolo de Tisa⁴⁾ și pe Petru Pop din Laz, vicarul superintendentului calvin pentru Românii trecuți la această lege⁵⁾. Milovitius amintit de dsa la pag. 15 e Meletie Macedoneanul, egumenul mănăstirii Govora din Muntenia și tipograful lui Matei Basarab, candidat după moartea lui Ghenadie II, în 1640, la vlădicia Bălgradului, iar nu protopop româno-calvin, cum zice d. Mateiu, care se provoacă la „*Sate și preoți*“ pag. 55, fără de-a ceti și cele scrise în aceeaș carte la pag. 336.

Venitele vlădicești, de cari vorbește d. Mateiu în nr. II. al „*Transilvaniei*“ pag. 87, nu s'au satorit în *Ardealul lui Ghenadie*, ci în *Maramurașul lui Dosofteiu*⁶⁾. Varlaam n'a fixat venitele preoțești în 27 Iunie 1638, cum zice dsa (pag. 88) printr'un lapsus, ci la 27 Iunie 1688.

Informația d. Mateiu dela pp. 92—93 privitoare la școlile românești e absolut falsă. Școlile din Lugoj și Caransebeș n'au fost întemeiate de Acațiu Barcsai, la mijlocul veacului al XVII-lea, ci cu mult înainte, în veacul al XVI-lea, de alții. Despre cea din Caransebeș avem date positive din 1582. În prefața *Paliei* apărute în anul acesta la Orăștie, Zacan Efrem se numește „*dascăl de dascălie*“ al Sebeșului (Caransebeș)⁷⁾.

¹⁾ Cipar, Arhiv p. 609 și 611.

²⁾ Pokoly, Az erdélyi református egyház története II, p. 170.

³⁾ Dobrescu, Fragmente pp. 39—40.

⁴⁾ Századok din 1886 p. 488.

⁵⁾ Fr. A. Lampe, Hist. eccles. ref. in Hungaria et Transylv. Trajecti ad Rhenum. 1728, p. 644.

⁶⁾ Cziple Sándor, A máramarosi püspökség kérdése, documentul dela p. 72 nr. X.

⁷⁾ Cfr. Pokoly, o. cit. II, p. 278.

În acelaș veac s'a înființat, probabil cu ajutorul lui Francisc Geszti, și școala din Hațeg, — pe care d. Mateiu nu o cunoaște — amintită în art. IV al dietei ținute în Alba-Iulia la 1665¹⁾. În Alba-Iulia n'a fost nici o școală românească pe timpul lui Iorest, cum zice dsa (pag. 93). Superintendentele calvin Geleji (6 Iunie 1633—12 Decemvrie 1649) a propus lui G. Rákoczy I, în scrisoarea din 22 Septemvrie 1640, să pună între condițiile noului episcop și aceea de a întemeia o școală în Alba-Iulia sau în alt loc potrivit²⁾.

Școala n'a fost însă întemeiată nici odată, cum arată limpede diploma de denumire alui Sava Brancovici, căruia încă i-se pune aceeaș condiție, apoi scrisoarea lui Mihail Apafi din 4 Maiu 1667 (Mon. Com. Regni Transilv. XIV, 267—68), diploma aceluiaș principe din 20 Februarie 1669 (Cipar, Arhiv p. 611—612), actele soborului ținut sub Sava Brancovici în 1675 (Cipar, Acte și Fragmente p. 149 punct 7) și diploma de denumire a lui Iosif Budai Piskinț din 28 Decemvrie 1680³⁾. În veacul al XVI-lea a fost întemeiată și scoala din Brașov, care încă e necunoscută d. Mateiu.

În hotărârea dietei din Lécfalva, care oprește petrecerea în țară a călugărilor din principatele române, la nici un caz n'aș vedeà o pedeapsă a propagandei lor anticalvine — atunci magnații Ardealului n'aveau vreme să se gândească la calvinism —; cauza a fost — cum zice și dieta — multele rele ce-au venit de acolo (din principate) deodată cu năvălirea lui Mihaiu Viteazul.

În încheiere d. Mateiu repețește ridicola poveste cu martiriul pentru credința ortodoxă a celor mai nescrupuloși vlădici din trecutul bisericii române ardelenе, Ilie Iorest și Sava Brancovici, pe cari, cum se vede, istoricii ortodoxi, îi numără și acum între sfinți.

Astfel ni-se prezintă lucrarea premiată de Liga culturală: un amestec bizar de informații bune și de informații rele.

ZENOVE PĂCLIȘAN.

¹⁾ Pokoly, ibidem și Monumenta Comitalia Regni Transylvaniae, tom. XIV, p. 110.

²⁾ Uj Magyar Muzeum, 1859 vol. I. p. 216.

³⁾ Vezi și articolul meu din „Cultura Creștină“ nr. 11. Informația lui Freyberger (Dobrescu, Fragmente p. 69) e greșită, sau se rapoartă la școala mănăstirească.

In potrive „pocăiților“.

La recercarea Ordin. din Lugoș de a recomandă unele remedii, contra lățirii sectei pocăiților, revista „Cultura Creștină“ recomandă următoarele: 1. o controlă mai strictă; 2. editarea de broșuri pentru popor; 3. scoaterea unei foi; 4. respândirea misiunilor; 5. reuniunile pii.

Nimeni nu poate contestă folosul, ce ar aduce acestea remedii, cu deosebire remediul prim: o controlă mai severă. Ea ar aduce un spirit de regenerare în biserică. *La noi, până acum, a domnit acea părere, că un preot, orice purtare ar avea, nu trebuiește tras la răspundere, până atunci până când poporul nu-și arată nemulțumirea.*

Iar poporul nostru, din felurite cauze, nu prea aduce la cunoștința superiorității mai înalte păcatele preotului său.

Poate cineva săvârși sf. liturghie ori cât de superficial, poate în zeci de ani să nu predice de loc, poate neglijă măr-turisirea, poate fi bețiv, ori chiar lasciv, căci mai iute se întâmplă aceea, ca poporul să se acomodeze purtării șefului spiritual, să neglige și el biserica, să-i pară bine, că slujba e scurtă, că nu-i ține predică, că-i bețiv, deși bea ce are cu ei, decât să-l acuze. La noi, acuzarea preotului nu provine nici odată din cauza purtării aceluia, ci din motive de egoism, superbie vătămata, ură, răsbunare ș. a. Și nici odată poporul nostru nu urmărește strămutarea preotului seu, din cauza purtării aceluia, directe, ci aceea e folosită numai indirecte, pentru ajungerea scopurilor lor mai sus amintite. În orice comună există partide, și frecarea acelora aduce acuza. D. e. un fruntaș e concubinar, și ca concubinar, dacă vede, că preotul are năravuri pentru cari are să se teamă, fruntașul va pretinde să fie primit de nănaș la botez, ori cununie. Inimicii lui provoacă pe preot, să nu-l primească. Abiă acuma preotul ajunge să fie acuzat. Pentrucă, de primește nănaș pe fruntașul concubinar, îl acuză inimicii fruntașului; de îl refuză, fruntașul însuș. Motivul, și la unul și la celalalt, este egoismul, superbia și răsbunarea. Unul voiește să fie curator, jude etc. și preotul nu-l sprijinește, altul e curator, și nemanipulând bine banii, preotul îl delătură. El răspunde cu — acuză.

Acela, care știe încunjură astfel de frecări, ori nu se amestecă în nimica, e ferit de acuză, ori cum i-ar fi purtarea.

Efectele acestei purtări se observă însă pe toată linia. Poporul devine bețiv, concubinar, nu cercetează biserica, nu ține sărbătorile etc. Pentru aceea are o foarte mare însemnătate *propunerea unei controale neanunțate*; ea ar regulă, ar pune sub cercetare disciplinară pe acei preoți, cari nu-și cunosc chemarea, și ar pune la penziune pe cei neapți spiritualmente ori trupește.

Asemenea are însemnătatea și *editarea de broșuri*. Dar aci trebuie să recunoaștem aceea, că poporul nostru nu are dragoste de a spesa pe cărți, pentru aceea și acum susțin părerea expusă de mai multe-ori, că aflu foarte de lipsă, că astfel de broșuri să fie puse gratuit la dispoziția preoților.

La acest punct însă, nu mă mulțimesc cu atâta: nu numai poporului, ci și preoțimii i-ar fi de lipsă broșuri, în cari să se arete dogmele pocăișilor, argumentele cari le folosesc, ca și argumentele contrare acelor. Ba ar fi foarte bine, dacă în anumite broșuri, pregătite pentru a ușura preoțimii mărturisirea, s'ar arăta modul examinării penitenților, în așa mod, ca să fie apărați de această sectă. Eu nu ași aprobă amestecarea activității bisericești, cu activitatea nici unei societăți laice, nici chiar a Asociațiunii; ori ce product literar-bisericesc, după modesta mea părere, trebuie să fie exclusiv sub controla cea mai severă a bisericii însași.

Nu pot contestă nici *folosul misiunilor*, dar efectul lor mare este restrâns, căci astfel de misiuni în fiecare comună, rar de tot se vor putea ține. Tocmai de aceea, prilejurile acestea de reînnoire sufletească și a credinței trebuie folosite, trebuie exploatare din toate puterile. Pregătirea înainte a poporului din respectiva comună, precum și din comunele vecine să se facă cu totdeauna, iar în vremea exercițiilor atât predicele, cât și mărturisirea poporului adunat, să se facă cu toată conștiințiositatea și răbdarea; după terminarea acestora apoi, preotului local și mai mult i-se impune datorința de a grigi și cultivă sămânța virtuților răsărite, pe urma acelor exerciții. Altfel, îndrumări destul de amănunțite s'au dat, în acest obiect, în repețite rânduri, și în „Cultura Creștină”. În general vorbind, preoții trebuie instruați și constrinși la *îndeplinirea conștiințioasă a mărturisirii poporului*. Acum, când suntem în ajun a avea preoți deplin calificați, fiecare poate deveni un misionar în comuna sa.

Organizarea în reuniuni pii, asemenea e foarte bună, mai ales de-am avea și biblioteci prin fiecare comună.

Dar mijloacele aceste le vom crea noi pe rând, chiar și ținerea misiunilor se poate face numai sporadic; pocăiții străbat pe ascuns, ici colo cu viclenia diabolică, pentru aceea de o supremă necesitate aflu mai curând: editarea unei broșuri pentru preoți, ori a unei pastorale a Episcopatului întreg, în cari să se arete fundamental rătăcirile acestei secte, ca preoțimea să aibă o armă ușoară la îndemână spre a-i combate!).

AUREL FODOR.

Edificiile publice ale bisericii.

Cunosc multe biserici, case parohiale cu superedificatele lor, școli cu superedificatele laterale: le-am văzut însumi. — Despre ce nu am văzut, nu grăiesc.

Se pot *constată* cam acestea: *biserici* pe loc nepotrivit (se surpă, prea apătos, pe deal prea mare, într'un colț al satului, loc expus incendiului), fără cinctură, slabe, de lemn, de grădele, prea mici după numărul sufletelor, coperite rău și tot rău padimentate, cu pictura ștearsă, rău pictate ori nepictate, rău adiustate în lăuntru. — *Case parohiale* sunt destule a căror intravilan, cinctură, pereți, ferestre, uși, padiment, coperiș, împărțire, numărul chiliilor, nu corăspund. Superdificate parohiale în unele locuri lipsesc cu totul; în altele nu sunt de ajuns; airea rău făcute, rău așezate, prea aproape, prea departe unul de altul, necorăspunzătoare din punct de vedere

!) Dăm loc acestei scrisori a unui harnic preot de afară, al cărei conținut dovedește că nu am greșit diagnoza, și nici receptul pentru înlăturarea acestei mari primejdii ce amenință religia și naționalitatea poporului nostru. O mică observare însă avem: de unde să iai mijlocele pentru tipărirea de broșuri, cari să se împartă apoi *gratuit*, între popor? Noi credem, cu oare care optimism poate, că trebuie să avem mai multă încredere în setea de cetire a poporului nostru, acolo unde preotul și învățătorul își împlinesc datorința de a-l lumina, mai ales fiind vorba de broșuri cari se vor tipări în massă, și prin urmare vor putea fi vândute pe lângă prețul minimal al cheltuelilor efective. — Pilda bibliotecii editate de Asociațiune ne stă înaintea ochilor! Și noi putem spune din propria intuiție — cu prilejurile prelegerilor populare din despărțământul Blajului — că poporul bucuros, foarte bucuros se știe însufleți și jertfește -- dacă conducătorii, cum am zis, sunt conștii de chemarea lor.

N. R.

practic al economiei. — *Școli*, a căror înălțime, lungime, lărgime, uși, ferestre, padiment, coperiș, horn, mobilier, rechizite, poziție, grădină, locuință docentală, culină, cămară, șopru pentru lemne etc. ... au fost excepționate; ori se pot excepționa în viitor — încă sunt.

Ca *motive* a acestei stări rele se aduc mai multe, bunăoară: nepriceperea și nepăsarea curatoratelor bisericești, respective a senatelor scolastice parohiale, dar nepriceperea și nepăsarea împreunate cu lăcomia; lăcomia, nepriceperea spiritul de risipă, lipsa de dragoste față de binele public, prea marea interesare de lucrurile proprii în păstorii inmediați și antipatia poporului față de ei, carea antipatie în foarte puține cazuri, și tare cu greu, și-ar putea-o justifica păstorii inmediați înaintea oamenilor dreți și cu minte; lipsa de sprijin din partea autorităților civile la executarea repartiției, artele rele, cu cari nu odată s'au văzut pășind slujbașii civili; înfundarea cauzelor, și aceasta din mai multe motive, în cancelariile superiorilor, etc. ...

Că nu trebuie să se află nimeni, care să *aproabe* starea aceasta de lucruri, e limpede pentru fiecare, căci spre ce se pot folosi mai bine bunurile acestei vieți trecătoare, decât spre ridicarea și împodobirea locașului Aceluia, care, domn absolut fiind, a voit, din dragoste față de noi oamenii, să petreacă în locașuri făcute de mâni omenești? Ce scop mai raționabil se poate asigura bunurilor temporali, decât ca să servească de azil pentru cultivarea pietății și a sfințeniei? Iară ocrotirea preoților, docenților noștri, și a mlădițelor tinere derivate din ei, capital bisericesc și național românesc de preț nespus de mare, în locuințe igienice, și prevederea acestor locuințe cu superedificate apte, este un lucru, despre care a zice, că nu este necesar, atâta înseamnă, cât a voi să împiedeci școala și biserica în împlinirea misiunii lor, în sânul poporului român.

Cum se *pot vindecă* însă ranele cele multe, ce le aflăm pe terenul edificiilor publice ale bisericii? Eu cuget, că motivele, respective scuzele, invocate, fie din partea poporului, fie din partea reprezentanților comunelor bisericești, fie din a păstorilor sufletești, inmediați, ori mediați, nu se pot accepta deplin. Și iată de ce. Oficiul, care este un ce permanent, nu poate să fie nici tinăr, nici bătrân neputincios, nici imprudent, timid, fără experiență, fără spirit de combinație, fără

tradiții bine chibzuite: oficiul trebuie să fie totdeauna asemenea unui individ fizic, care a ajuns la culmea tăriei corporale, a cumințeniei, a spiritului de cruțare, de combinație, de întreprindere, și a durerii față de interesul propriu. — Îmi va răspunde careva, că oficiul așa este, cum este oficialul. La aceasta îi replic: în oficii nu se aplică prunci, nici impuberi, nici minoreni, nici decrepiți (cu partea corporală suntem în chiar!) nici indivizi fără cerințele necesare din partea sufletului, adică *știință și caracter* (cel puțin așa trebuie să fie, și dacă nu se face așa totdeauna). Așa dară oficiul așa trebuie să fie cum l-am descris mai sus. Oficiul, pururea sieși asemenea, prudent, energic, zelos pentru binele public, scoate poporul din nepricepere prin instrucțiune temeinică, purceasă din inima caldă, carea continuu se îngrijește de el din etatea fragedă până la adânci bătrânețe. Luminarea minții aduce cu sine nobilitarea inimii, carea de comun face să dispară nepăsarea. — Oficiul (calificat ca mai sus) nu se poate zice per absolutum, că șterge sărăcia poporului; dar totuși un popor, scos din nepricepere și nepăsare prin luminarea minții și nobilitarea inimii, devine mai puțin sărac: lumina și nobilitarea îl scapă de multe spese mărunte pentru scopuri netrebnice, și-l alipesc de binele public. Am văzut destui oameni săraci din cauză scăderilor, pe nimeni însă nu cunosc să fie sărac din motivul, că e virtuos.

Motivele, respective scuzele, invocate din partea reprezentanților comunelor bisericești, a superiorilor inmediați, ori mediați, se pot vindeca *prin canoane aplicate*. Inconveniente produse de auctoritățile civile, dacă nu de tot, barem în parte, se pot delătura cam prin acestea. Noi înșine se desvoltăm mai multă *energie*: cetatea slabă totdeauna își află mai mulți atacatori; să ne cam lăsăm de praxa, trecută aproape în obicei, de *a da drepturi pentru linte*; să *ne apărăm* cu pricepere, sinceritate, și la timp, cu legile și ordinațiunile existente; să *înfierăm abuzurile*, adunându-le scrupulos pentru compunerea de memorande oficioase, cari memorande să fie o armă legală în mâinile competente.

Iar pentru ca poporul să fie ajutat în sărăcia sa, mi-se pare potrivit mijlocul schițat în următoarele:

1) Repartițiile făcute din timp în timp pentru edificiile publice ale bisericii se practică la noi în biserică; ici-colea se crează fonduri tot pentru edificii. Nu este rău mijlocul acesta: dară nu urmează, că să fie cel mai bun.

2) Pentru un popor, care se află în lipsa veșnică de bani, nu e lucru cu scop, să-l lași să doarmă decenii, și apoi deodată să-l rupi cu sume mari de bani; și apoi ruperea aceasta a poporului, de comun se întâmplă în momentul extrem, când adeca edificiile publice amenință cu ruina.

3) E principiu, ce nu se poate nega, că superioritatea, fie eclesiastică, fie civilă, poate pretinde pe dreptul dela supușii săi toate acelea lucruri, ce sunt necesare spre obținerea deplină a scopului societății, fie bisericesti, fie profane.

4) Ejectarea de dări permanente în sumă de tot mică pe fiecare familie (cuprinzându-se și familiile oficialilor bisericesti), care e lucru admis de ambele drepturi publice (eclesiastic și civil): este socotită ca un mijloc puternic pentru obținerea scopului societății.

5) Societatea civilă e obligată să dea ajutorul de lipsă la incassarea dării permanente eclesiastice: societatea, carea apără un bun de ordine inferioară este datoare să ajute societății, carea apără un lucru de ordine superioară. Și autorii laici recunosc dreptul acesta al bisericii: „Öt illeti a jog a megye egyházi vagyona felett intézkedni, s a megyebeli hivekre adót kivetni”.¹⁾

Prin aceste mijloace, cari privesc scuzele invocate, și în deosebi partea materială, pe carea se aruncă veșnic vina, deși trebuie să spun, că în foarte multe cazuri vina nu zace în lipsa de bani, decumva sub bani nu se înțelege o grămadă nesecabilă chiar și în fața economizării celei mai slabe, — combinate cu altele, pe cari se îndatinează a-le folosi un *bonus paterfamilias* și cu cele prescrise în forma de lege, de ex. în Conc. III prov. relativ la biserică, și în forma de ordinațiune prin circulare și praxa forului, cred, că s'ar putea ridica edificiile publice ale bisericii așa, ca să fie corăspunzătoare.

DR. IOAN SÂMPĂLEANU.

Conflictul sinodal din România.

Conflictul continuă, preocupă lumea nu numai cea din țară, ori cea românească, ci vestea i-a mers acum și în gazetele străine. — Stadiul actual al conflictului este de altfel: ascultarea de mărturii asupra punctelor de acuzație ale Mitropo-

¹⁾ Kosutányi Ignác: Egyházjog, ed. 2 Cluj 1904, vorbind despre puterea episcopilor cu credința catolică, de orice rit ar fi, față de supușii săi.

litului primat, respective ale Episcopului de Roman. Din ceea ce scriu gazetele din Regat asupra conflictului, din rapoartele discuțiilor dela sinod, de mai multeori te alegi cu impresia, că se are în vedere mai ales mulțumirea publicului setos de amănunte picante, de desvăliri ce fac senzație etc. Ori, dacă nu, nu-ți poți suprima suspițuinea, că se cearcă înfrurirea publicului în favorul uneia ori alteia dintre persoanele, cari sunt în centrul conflictului.

Din mulțimea asta de glasuri deslușim un glas neobișnuit de serios, care părăsind discuția asupra feliuritelor incidente mărunte, se încearcă a ne zugrăvi fondul, a ne da pătrunderea și înțelegerea cauzelor mai adânci ale acestui conflict. E deosebit de judițios acest glas al dlui Rădulescu-Motru, în articolul: „Criza bisericească“ din „Noua Revistă Română“.

Dăm pasajile principale din acest articol, al unui om, care de bună seamă, e în măsură de a privi lucrurile de aproape și în toată golătatea lor, și care nu poate fi învinuit nici cu parțialitate confesionalistică. Subliniem apoi în deosebi cuvintele dela urmă, ale articolului, cari sunt o splendidă apologie a creștinismului, și dovedesc din partea unui filosof laic o deplină înțelegere și apreciere a creștinismului, ca supremul factor esențial al progresului unui neam și al unei adevărate culturi moderne:

„Peripețiile prin care trece procesul, ce se desfășură înaintea sf. Sinod, dovedesc din ce în ce mai mult complecta lipsă de autoritate a acestuia.

„Intrebarea: ce va face sf. Sinod, aproape, că nu mai preocupă pe nimeni. Fiecare se întreabă mai curând: ce va face guvernul; ce va face d. Ionel Brătianu; ce va face d. Take Ionescu! Mai curând se întreabă lumea chiar, ce va face Mitropolitul Primat și Episcopul de Roman, în cazul, că vor fi osândiți, și nici de cum ce va face Sinodul. Înțelege toată lumea, că sentința Sinodului nu va pune capăt conflictului, dacă vre-unul dintre cei enumerați mai sus va voi să-l continue. Sinodul n'are autoritatea cerută pentru a da sentinței sale caracterul de „lucru judecat“.

„In aceasta stă gravitatea situației de față. Un proces, intentat în contra unui Inalt Prelat, fie procesul cât de scandalos, nu poate aduce după sine turburare în Biserică, dacă procesul se poate termina definitiv; dar un proces, fie și mai puțin scandalos, însă interminabil, acesta aduce după sine o

turburare. In cazul de față, din nenorocire procesul este și scandalos și interminabil. Cel osândit astăzi, poate ajunge mâne acuzator; cum și acuzatorul de ieri a ajuns acuzatul de azi! Presupusa autonomie a sf. Sinod nu mai înșeală pe nimeni... De sentința Sinodului se poate țineă socoteală numai întru atâta, întru cât vor voi alții să țină socoteală...

„Multiple sunt cauzele, care au adus Sinodul Bisericii Autocefale Române în această tristă situațiune. Politicianismul este una din cauze; dar el nu este nici singura, nici cea mai principală. Inaintea lui sunt multe altele. Politicianismul a venit la urmă, să pună vârf la toate.

„Denunțarea acestor multiple cauze au și avut grija să o facă, încă de mult, chiar ei, Inalții Prelați, membrii ai Sinodului actual! Nimeni altul n'a vorbit cu mai multă severitate de ignoranța, de lipsa de evlavie creștinească, de iubirea de arginți și de poftirea celor trupești și de multe alte boli morale, cari macină sufletul clerului nostru, de sus până jos, ca el însuș I. P. S. Mitropolitul Athanasie Mironescu, de câte ori i-s'a ivit ocazia! Revistele bisericești prevestiau de mult criza din zilele noastre. Dar nimeni nu luă seama. Răul se denunță, și cu toate acestea nimic nu se schimbă din cele apucate. Păcătoșia își urmă drumul său.

„Politicianismul s'a întrodus în Biserică, atras fiind de putreziciunea celor chemați să o servească pe aceasta.

„Acum în fața crizei isbucnite, unii zic: prea târziu să mai încercăm o îndreptare! Să cocoloșim repede lucrurile, pentru ca scandalul să nu să întindă prea mult. Rațiunea de Stat cere...

„Sublimă este această „rațiune de stat“, menită să ascundă toate ticăloșiile! De câte ori judecata liberă nu convine, repede atunci la rațiunea de stat.

„Și alături de aceștia, alții cari ar voi să îndrepte ceva, dar neștiind cum, șovăesc și încurcă numai lucrurile. Prima grije a acestora este, ca să deă lumii impresia că au o soluție; chiar când această soluție este copilărească în felul aceleia „de a se cere“ dimisiunile pricinașilor, „soluție“ sugerată de actualul Ministru al Cultelor...

„Negreșit mai este o soluție: soluția celor „setoși de dreptate“, și a acelor doritori de a vedeă regenerarea Bisericii române! Pentru aceștia, rațiunea de stat nu are ce căută în rezolvarea crizei actuale, căci dreptul omului de stat înce-

tează înaintea credinței religioase. Setoșii de dreptate vor curățirea Casei Domnului de toți cei vinovați; și mai vor întronarea celor cu chemare în Sf. Sinod al Bisericii Române.

„Vor izbuti oare aceștia?”

„Noi le dorim din tot sufletul ca să isbutească.

„O regenerare religioasă este una din condițiunile esențiale pentru progresul neamului nostru; căci progresul neamului nostru nu poate să vină decât în aceleași condițiuni ca și la celelalte neamuri. Astăzi este bine dovedit, ca *până și în activitatea economică însușirile, cu care se disting popoarele mari ale lumii, își au obârșia în adâncirea culturai religioase creștine*. Răspândirea prin exemple a moralei lui Christ ar aduce mai curând tămăduirea poporului nostru de superstiții și deprinderi rele, *decât toată activitatea cărturarilor de prin școli*. Creștinismul dă sufletului omenesc o atitudine, prin care apoi se poate ajunge la cultura modernă.

„Acea cari își iubesc neamul trebuie dar să voiească și o regenerare a Bisericii Române.

„Ar fi însă o mare greșală ca aceștia să aștepte regenerarea dela oamenii și dela organele constituite ale Bisericii actuale. Oamenii și organele Bisericii actuale nu au autoritatea cerută. În special, Înalții Prelați, membrii ai Sf. Sinod, când ei se recuză ca prihăniți și eretici — și ei între ei se cunosc prea bine — cum ar putea să mai săvârșască ei o regenerare a Bisericii?”

„*Mișcarea de regenerare va trebui să vină din altă parte; — și sunt semne, că ea începe să vină*”.

Așa scrie Dl Rădulescu-Motru!

(m)

Piedeci dărâmătoare de drept matrimonial în biserica gr.-cat. română din Ungaria, de Yasile L. Kirvai, Budapesta, 1910¹⁾.

Pe câmpul atât de neglijat la noi al dreptului bisericesc, ne bucură aparițiunea tezei pentru doctorat în sf. teologie a domnului Kirvai, însemnată atât prin subiectul ce tractează, cât și prin modul, cum îl tractează.

¹⁾ Házassági ervénytelenítő akadályok a magyarországi görög kath. román egyházban, irta Kirvai L. Vazul. Budapest, 1910. (Se poate procura dela autor în Szaniszló, cott. Szatmár, posta în loc. Prețul, cu exped. franco, 2 cor.).

Lucrarea se extinde pe 160 pagini, 8° mare. După introducerea (p. 3—4), și expunerea izvoarelor și a literaturii dreptului matrimonial al bisericii greco-catolice române (§ 1, p. 4—11), precum și a conceptului și împărțirii piedecilor dărâmatoare de căsătorie (§ 2, p. 12—13), lucrarea e împărțită în 2 secțiuni. *Secțiunea primă*, piedecile ce provin din dreptul natural și anume; A) de dreptul privat: greșeala (§ 3, p. 13—20), sila și frica (§ 4, p. 20—29), lipsa condițiunii (§ 5, p. 29—34), neputința conjugală (§ 6, p. 34—44); B) de dreptul public: defectul consensului (§ 7, p. 44—52), legătura sustătoare (§ 8, p. 52—63), cognațiunea naturală (§ 9, p. 63—72). *Secțiunea a doua*: piedeci de drept pozitiv, disparitatea de cult (§ 10, p. 72—86), ordul s. al preoției și votul solemn — profesiunea monahală (§ 11 a) b) pag. 72—102), crima (§ 12, p. 102—110), răpirea (§ 13, p. 110—116), cognațiunea spirituală și adopțiunea (§ 14, a) b), p. 116—131), afinitatea (§ 15, p. 131—145), onestitatea publică (§ 16, p. 145—151). La capăt se adaugă: *Decretum de sponsalibus et matrimonio iussu auctoritate Ss. D. N. Pii Papae X. a Congregatione Concilii editum* (p. 152—157), enumerarea izvoarelor de cari s'a folosit autorul (p. 158—159) și tabla de materie (p. 160).

În lipsa opurilor de această natură în literatura noastră bisericească, cari ar tracta sistematic, temeinic și practic această materie, atât de momentuoasă și, în unele părți cam întunecată — s'ar părea uneori, că chiar încurcată, — dl autor pe lângă o împărțire rațională și definițiuni precise, expunând limpede, bazat totdeauna pe izvoarele ce le avem în biserica noastră română, și ilustrând cazurile ce ocur, cu exemple corespunzătoare: a îndeplinit o muncă vrednică și folositoare preoțimii române.

Lucrarea e reușită; a atins scopul propus: a expune cele 14 *piedeci dărâmatoare* de căsătorie, în biserica greco-catolică română, pe baza izvoarelor originali¹⁾. În acest respect nu putem avea nimic de obiectat. Dar tocmai pentru meritul netăgăduit al lucrării, găsim a nu fi de prisos câteva observări²⁾.

În general: 1. ar fi de dorit, ca la fiecare § să se dea separat partea pozitivă de cea istorică; 2. când autorul (p.

¹⁾ O parte: „originali“, numai întrucât au fost traduse în românește și primite de către biserica română.

²⁾ La o eventuală prelucrare a acestei teze în limba română, pe care o așteptăm și primim cu plăcere, va fi bine să se țină cont de aceste observări.

4—6 și p. 9—11) pune așa mare pond pe „Pravila“, să o și folosească — întru cât se poate folosi! — după edițiunea din Târgoviște, 1652, ori retipărirea lui Ioan M. Bujoreanu, București, 1885, și nu din extractele¹⁾ lui Papp-Szilágyi²⁾ și Rațiu³⁾. Pravila, zic, căci aceasta am avut-o noi în biserică pe timpul sf. Uniri, până când Pidalionul s'a ivit la români numai la o sută și cincizeci de ani (1842—1844) după sf. Unire; 3. să nu atribuie așa mare auctoritate unor manuale de drept canonic nepretențioase, fără greutate, ca d. e. a lui Șaguna, ș. a., singur pentru că sunt scrise în limba română, căci aceste nu sunt „izvoare“ în înțelesul strict al cuvântului; 4. cari sunt izvoarele (p. 6 și aiurea), și cum ne obligă decretul papali, credem că ar fi trebuit să fie tractat mai cu temei și mai la înțeles, și chiar pe acest motiv, ar fi rămas cele spuse despre „Nemere“ (p. 8, nr. 1), și însuș decretul (p. 152—157)⁴⁾; 5. cum s'a desvoltat dreptul în biserică orientală dela schizmă încoace, cum în singuraticile biserici particulare și cum anumit în biserică română și că aici cum am fost cu supremația slavă și cu influința calvină (p. 9, care parte din urmă, amintită în treacăt, e cam confuză)⁵⁾ — dacă peste tot au fost aduse pe tapet — încă trebuiau luate mai cu temei; 6. cele zise despre „Enchiridion“-ul lui Papp-Szilágyi și despre „Dissertatio canonica de matrimonio iuxta disciplinam graecae orientalis ecclesiae“ a lui Samuil Klein, nu sunt potrivite întru toate; 7. cazul patriarhului Iacob (p. 13) s'a întâmplat tocmai din contră: Lia a fost „subintrodusă“, și nu Rahila, căci Iacob pe Rahila a vrut s'o ia în căsătorie și pentru ea, a mai servit alți 7 ani; 8. citatele din conciliile noastre provinciale, cari

¹⁾ Pag. 6 dl autor zice, că Papp-Szilágyi a tradus în latinește Pravila. Nu, dânsul ne dă numai în extract conținutul Pravilei. Traducerea latină e făcută de Petru Dobra și a apărut la a. 1722. V. Dr. Jos. Zhishman, Das Eherecht der orientalischen Kirche, Wien, 1864, p. 78 nota 1. Dar nici această traducere nu-i deplină. Cf. „Revista Teologică“, I. Sibiu, 1907. pag. 192: „Petru Dobra († 1751) director fișcal în Ardeal a întors pe latinește în resumat pravila mare din Târgoviște sub numele de „regula legis“.

²⁾ Enchiridion iuris ecclesiae orientalis catholicae... auctore Iosepho Papp-Szilágyi, ed. II. Magno-Varadini, 1880, pag. 38—63.

³⁾ Instituțiunile dreptului bisericesc... de Dr. Ioan Rațiu, Blaj, 1877, 56—114.

⁴⁾ Cf. „Cultura Creștină“ I. Blaj, 1910, p. 96; „Unirea“ IV, Blaj, 1894, p. 408—409.

⁵⁾ V. „Unirea“ IV, Blaj, 1894, p. 4—5, 44—45; X, 1900, p. 254 și urm.

sunt *codicii* bisericii noastre, ar fi trebuit să se ia totdeauna în text și nu în note, căci după acestea avem să ne îndreptăm.

In special. La tratatul despre greșeala, i-a scăpat autorului Conc. Prov. I. tit. V. Cap. VIII. (despre matrimoniu), I. (pedecile dărâmătoare), c): „greșeala în persoana soțului de căsătorie din lipsa consensului“. Aici bine observă (p. 14—15, 17), că eroarea quoad qualitatem personae¹⁾ la noi românii greco-catolici în prezent se referă numai la clerici („id est, si inveniatur impregnata ab alio“). E exactă definițiunea dată despre eroarea și condițiunile calității (p. 15), dar exemplul adus (p. 16) pentru validitatea unei căsătorii legate prin „procurator“, nu ne privește, căci disciplina orientală nu cunoaște căsătorii încheiate prin procurator²⁾. Condițiunea servilă, carea a existat în vechime la Romani, și la alte popoare, din cauza că la noi nu mai există, nu poate constitui piedecă dărâmătoare (precum observă la p. 19—20), însă afirmațiunea: „după aceste e evident, că ‚conditio servilis‘, întru cât a existat în biserica orientală, a fost cu totul de altă natură, decât în biserica apuseană. Și că cu toate aceste, Papp-Szilágyi și Rațiu o tratează după tiparul dreptului apusean, fără însă se citeze de undeva, e ceva cu totulul neînțeles, de vreme ce n'a existat așa, precum ei o tratează, iar astăzi de loc nu există“ — este a să îndreptă într'acolo că, de-o parte Rațiu nu o atinge, iar de altă parte Papp-Szilágyi la p. 247 a „Enchiridion“-ului și el spune: „Nomine personae servae non intelligitur serva domestica, sed mancipium, servi stricte sumpti, in quos dominus plenum ius habet vendendi, donandi, et quibuslibet operibus servilibus occupandi, quorum meminit et S. Paulus in suis Epistolis“ (Ephes. 6, 8; Coloss. 3, 11.). Incolo, cele zise despre „conditio servilis“, pe urma Instrucțiunii „pro Iudiciis ecclesiasticis Imperii Austriaci“, din 1859, au intrat la Papp-Szilágyi, din carea și citează la locul amintit, — ceea ce însă pe noi, firește, nu ne obligă. Că o citează, ușor de înțeles, căci în lipsa altor normative pe acele vremuri, și noi ne-am folosit de ea, cu excepțiunea părților ce privesc biserica apuseană.

Vorbind despre silă și frică, după definițiunea acestor concepte corelate, în nex cu învățătura Conciliului Provincial

¹⁾ Cfr. Prelecțiuni teologice despre matrimoniu, impedimente, procedură... de Dr. Ioan Rațiu, Blaj, 1875, p. 114.

²⁾ Rațiu încă o amintește, l. c. p. 114, dar fără bază.

I. tit. V. cap. VIII. (p. 93): „cauza eficientă a căsătoriei este *învoirea* de prezent, *liberă* și *împrumutată* a conjugilor și *expresă* în mod legiuit“, autorul zice, că în prezent atât biserica orientală, cât și cea apusană e de părerea, că căsătoria o constituie *învoirea* împrumutată a mirilor; dar mai este — continuă — în biserica orientală o altă părere, după care *încoronarea* ar constitui-o, părere, care datează din vreme lui Leo împăratul; față de această părere însă prevalează cea dintâiu“. Adevărat, că învățătura bisericii noastre române *unite* (ca să vorbim numai de biserica română) e: „Sacramentul căsătoriei nu se deosebește de contractul căsătoriei, sau de *învoirea* împrumutată a mirilor (de a încheia căsătorie), ci sacramentul căsătoriei e însuș contractul căsătoriei sau însuș *învoirea* împrumutată de-a încheia căsătorie, așa, că materia și forma sacramentului căsătoriei se află în însuș *învoirea* mirilor, și anume: materia consistă în oferirea mirilor de-a fi soți de căsătorie, iar forma: în primirea ofertului acestuia. În urmă ministrii sacramentului căsătoriei sunt înșiși mirii¹⁾, iar binecuvântarea preotului presupune căsătoria deja de încheiată. Dar despre *neuniți* nu putem zice, că sunt de aceeaș părere. Afară de „Confesiunea ortodoxă“, care „s'ar părea că explică în forma aceasta binecuvântarea preotului“²⁾, nu găsim scriitor, care să propună această opiniune. Locul citat la p. 22 de autor, din Șaguna, nu dovedește aceasta; cu atât mai puțin cuvintele aceluiaș, ce le citez din „Compendiu de dreptul canonic“³⁾, p. 55: „Căsătoria este misterul legii cei noauă, în care întru închipuirea spirituală a lui Hristos cu Biserica *se binecuvântă* legătura însoțirii pentru toată vieața a unei persoane bărbătești și femeiești înaintea preotului și a publicului, și *după depusa apromisiune solemnă în Biserică* din partea fețelor respective despre dragostea împrumutată până la moarte, *preotul face rugăciunile* prescrise pentru susținerea acelei apromisiuni a însoțirii, și a urmării ei, ceea ce este nașterea și creșterea copiilor“; acelaș lucru se poate spune despre Ioan Popescu⁴⁾

¹⁾ Dr. Vasile Suciu, Teologia dogmatică specială, vol. II. p. 478. Blaj, 1908. Cfr. Dr. Alexandru Grama, „Foaia bisericească“, an. III, Blaj, 1885, pag. 331, 344: Ministrul matrimoniului, și a. IV.. 1886, pag. 208: Binecuvântarea căsătoriilor.

²⁾ Suciu, l. c. pag. 481. ³⁾ Compus de A. br. de Șaguna, Sibiiu, 1868, pag. 55.

⁴⁾ Căsătoria, teză pentru licență, București; — recenzinea lucrării de Dr. D. Radu în Revista Catolică, a. IV, Baia mare, 1890, p. 61—66 și 127—133.

și Dr. Iosif Olariu¹⁾, cari zic, că materia sacramentului căsătoriei e declararea mirilor, iar forma: binecuvântarea sărbătorească a legăturii conjugali prin preot (cununarea). E altă chestie apoi, că afirmând atari lucruri, greco-orientalii lapădă²⁾ adevărata învățătură a bisericii vechi; dar aceasta o fac, durere, și în alte puncte, ca d. ex. la despărțire pentru adulteriu și mai în vre-o 17 cazuri³⁾.

La pag. 34 (neputința) autorul citează Pravila din resumatul lui Papp-Szilágyi și Rațiu. Înțalesul nu-l alterează, dar, ca să fie izvor „original“, trebuiă citat textul întreg, cu atât mai vârtos, cu cât aici e vorbă, că „impotentia generandi“ în izvoarele române, se află numai în mod implicit, și că în Pravilă e vorbă despre neputință numai în genere⁴⁾. Cât pentru „impotentia generandi“ (p. 35) în dreptul bisericii greco-catolice române din Ungaria, această specie (p. 43) a trecut din: „Instructio de iudiciis ecclesiasticis circa causas matrimoniales“⁵⁾, carea cunoscută și urmată încă înainte de Conciliul Provincial al II-lea, la 1883 fû trimisă pentru observare și orientailor ca: „Instructio ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos rituum orientalium in causis matrimonialibus adhibenda, probata in Congregatione generali Emorum ac Rmorum P. P. in rebus fidei inquisitorum generalium feria IV, die 20 Iunii 1883“. Se află în actele Conciliului Provincial II. p. 197—221. Din confrontarea acestor 2 instrucțiuni vedem, că convin întru toate, numai introducerea (pag. 198 întreagă din Conc. Prov. II) și §§-i 46—50, precum: „Adnotatio specialis de impedimento voti solemnitis et ordinis sacri“ e adaus; în schimb, se omite din cealaltă instrucțiune § 1, 2, 46 și 47.

La § 8, p. 56 (legătura sustătoare) dl autor bine dă cu socoteala, că dispusățiunea referitoare a „Instrucțiunii din 1883“ poate să fie expresiunea în mod pozitiv a praxei deja vigente⁶⁾.

La § 9, p. 63 și urm. (cognațiunea naturală): Pravila cap. 198⁷⁾ aceleași spițe le enumără.

¹⁾ Manual de Teologia dogmatică ortodoxă, Caransebeș, 1907. p. 683.

²⁾ Cfr Suci, l. c. p. 479 și urm. ³⁾ Câte înșiră Popescu; v. Rev. Catolică cit. p. 127

⁴⁾ Pravila, cap 217; în ediț. cu litere latine, din București (Tipografia Curții), p. 230.

⁵⁾ Exemplarul, de care mă folosesc, e tipărit la Roma, typis S. C. de Prop. Fide, 1883, 47 §§ în 2 părți, pe 23 pagine.

⁶⁾ Cfr. Cele zise mai la deal, despre piedeca neputinței.

⁷⁾ Ed. cit. p. 195 și urm.

La § 15 (afinitatea) p. 143 e la loc observarea, că Concil. Prov. I. tit. V. cap. VIII, p. I. m., a șters afinitatea de a treia clasă, ba și despre afinitatea de clasa a doua a enunțat că: „cuscria de rândul al doilea, unde este în uz și nu se poate delătură, adecă între consângenii muierii dărămă căsătoria, până la gradul al șeptelea, însă astfel, cât neîntreținind amestecarea numirilor, să iartă atât în gradul al șeptelea, cât și în al șasălea“¹⁾).

Aceste mici neajunsuri ori treceri cu vederea, nu detrag însă nimic din valoarea lucrării dlui Kirvai. Chiar pentru aceea o recomandăm cu toată căldura.

DR. FELICIAN BRAN.

CRONICĂ.

La jubileul dlui N. Iorga. Cea dintâiu revistă catolică din Italia »La Civiltà Cattolica« îngrijită de părinții Iezuiți, înregistrează la Cronică, în câțiva numeri consecutivi, câteva păreri foarte obiective și juste, despre starea religioasă, economică, politică și socială a României libere. Ne mărginim la ceea ce se publică în nrul ultim din 17 Iunie 1911.

Acolo se face elogiul partidului naționalist democrat condus de dd. Iorga și Cuza. Deci poate fi luat drept un omagiu al lumii catolice față de opera națională și patriotică, săvârșită cu atâta abnegație de acești domni. Ca echou al serbărilor unui neam întreg, pentru aniversarul de 40 ani dela nașterea acestui geniu al Românilor, *N. Iorga*, care în timp relative scurt a desvoltat o activitate uriașă, neajunsă, credem, chiar și la alte neamuri cu mult mai înaintate în cultură, — dăm în întregime traducerea acelui pasaj, ca să se știe că și lumea străină latină, încă îl apreciază foarte mult. Amintește întâiu faptul, că Jidovimea s'a înstăpânit în România asupra băncilor, comerțului, industriei naționale, a pătruns în redacția tuturor gazetelor, fiind un pericol pentru întreagă țara. Aduge, că prin presă, ajutorat și de străinătate vreau să-și câștige și împământenirea, și atunci România le va fi un nou Canaan. În Italia lângă 33,218,328 locuitori sunt 35,617 jidovi; în România lângă 6,000,000 — 400,000. În legătură cu asta continuă:

¹⁾ S. Basil. can. 87; Conc. Prov. I. I. c. m.

»Toate acestea au contribuit la maturarea acțiunii sociale politice, pe care o desfășurară de ani de zile d. A. C. Cuza profesor de economie politică la universitatea din Iași, și ilustrul istoriograf N. Iorga, profesor de istoria universală la universitatea din București. Din mișcarea începută de ei, se ivi cu sprijinul elementelor tinere, noul partid naționalist democrat, care însă nu trebuie confundat, cu ce reprezintă alte grupări omogene din străinătate... Naționaliștii români au o doctrină și un program economic-social, bine definit, fără exagerări compromițătoare, program pe care l-ar putea adopta orice partid progresist din străinătate, luând afară poate câteva puncte neesențiale...

»Apărarea contra invaziei ovrești, contra cosmopolitismului socialist, și contra utilitarizmului cras al partidelor istorice române — așa se chiamă liberalii și conservatorii — iată scopul ce și-a prefapt naționalismul român. Titlul de »democratici« se referă la interesul ce ei arată pentru cauza sătenilor aveau lipsiți de drepturi politice, și pentru clasele de mijloc, expuse pericolului copleșirii semitice. În 23, 24, 25 Aprilie v. 1911, naționaliștii, adunați în întruniri publice, după discuție liberă și matură aprobară și publicară platforma programului lor, baza existenței partidului, punctele cardinale ale căruia formează, deja ani de-a rândul, tema conferințelor splendide ale dlui Cuza, dar și mai mult ale dlui Iorga, care alergă prin toate orașele regatului, purtând pretutindenea cuvântul cald al convingerii, izvorite din cunoașterea temeinică a istoriei politice și sociale a poporului român...«

Incheie apoi: »Va fi destul să remarcăm, că art. 8 al programului naționalist, prevede autonomia clerului de sub jugul tirăniei guvernului, iar art. 13, zice din cuvânt în cuvânt, că vrea: reluarea vechilor legături între biserică și școala rurală, cu prelungirea studiilor elementare, și cu lărgirea învățământului practic, agricol, religios«. Atâta ar fi deja de ajuns, ca partidul naționalist să-și câștige simpatia chiar și a unui străin (eterodox)«.

Așa scrie revista numită! Iar noi le subscriem cu dragă inimă, dorind ilustrului profesor, N. Iorga: ani mulți cu bine și fericire pentru prosperarea neamului și pentru servirea și pe mai departe și în orice împrejurări a adevărului și a dreptății. (x)

*

Congresul euharistic internațional, care an de an este cel mai mare eveniment în viața Bisericii, de data asta s'a

adunat în Madrid, capitala Spaniei. Episcopi, preoți și laici din toate părțile lumii au alergat la Madrid pe ziua de 25 Iunie, când Mitropolitul-Cardinal de Toledo a deschis congresul prin sf. Liturgie celebrată în biserica Almudena. Telegramele sosite până acum grăesc de vre-o 40,000 delegați ai deosebitelor reuniuni și societăți, cari au ținut să fie reprezentate la această mare sărbătoare a celui mai sfânt misteriu a credinței noastre. În bisericile din Madrid s'au improvisat la 4000 de altare, de pe cari în cele câteva zile ale congresului zeci de mii de sf. Liturgii vor preamări pe Dumnezeu, implorând în aceeași vreme ajutorul Cerului pentru munca anului următor. Regele Alfonso, care găzduiește pe Cardinalul președinte, pe tot timpul congresului, în palatul său — pentruca să ridice splendoarea procesiunii-monstre: cu cele Sfinte — a îngăduit, ca o veche reliquie a casei domnitoare, vestitul *Sacro Volto*, icoana lui Iisus, să poată fi purtată în procesiune.

Dintre lucrările de până acum ale congresului se remarcă câteva conferințe. Așa episcopul din Montreal a ținut o minunată dare de samă despre congresul anului trecut; episcopul din Sevilla a vorbit despre însemnătatea sf. Cuminecări și a creșterii religioase, stăruind îndeosebi asupra îngrijirii ce trebuie să se dea presei, acestui puternic mijloc de creștere; iar mitropoliții de S. Luis și Mexico au disertat despre sf. Euharistie, care ca o flămură uriașă trebuie să stăpânească întreagă lumea catolică.

Un atare congres întărește nespus de mult conștiința unității religioase și de aceea ne bucură foarte mult vestea, că la anul, congresul se va ține mai aproape de noi: în Viena. (ar.)

*

Ordul Bunilor Templieri. Cu multă reclamă se lucră și la noi în interesul acestui așa zis ord, a cărui scop se zice a fi: combaterea alcoolismului. Anumite comunicate apar la intervale deodată în toate jurnalele noastre. Cetitorilor le este cunoscută existența unei logi: »Andrei Șaguna« la Sibiiu, apoi la Arad, la Bistrița etc.

Singură »Unirea« s'a găsit, ca într'un număr al său din zilele trecute să atragă atențiunea mai cu deadinsul asupra acestei mișcări să-i zicem: suspecte. — Nu e vorba de persoanele singuratice cari stau în fruntea logiilor și a agitației ce se face și la noi pentru reslățirea acestei asocieri. E adevărat că ordul urmărește pe față combaterea alcoolului, pretinzând dela membrii

săi abstenență rigoroasă pentru viața întreagă! Dar ea de altă parte îndatorește pe membrii la cea mai strictă tăcere și într'alte privințe încă imitează formalitățile și usanțele francmasoneriei. Tocmai pentru aceea, noi ținem de datoria noastră a atrage atenția cetitorilor noștri asupra unei hotăriri a Congr. Inquișiției din 9 Aug. 1893, prin carea catolicilor li-se oprește strict — sub gravi — a aparțineă ordului Bunilor Templieri.

Nu demult am cetit și despre circulara episcopului Benzler dela Metz — Germania — (precum se știe: călugăr din vestita congregație a Benedictinilor dela Beuron), cătră preoții săi, în care îi îndrumă ca acolo unde se lățește ordul Bunilor Templieri să înființeze ei reuniuni de abstenență ori temperanță sub adăpostul și controla bisericii; atari reuniuni ar fi: Kreuzbündniss — pentru abstenență totală și der Katholische Mässigkeitkund-ul.

Ne avem și noi pe a noastră: Liga de temperanță, cu sediul în Blaj! (m.)

*

Lucruri străine la noi. De multeori am văzut în bisericile noastre icoane de-ale Preacuratei în stil oriental, cu inscripțiune ce sună a latinie, ca bunăoară: Maica sfatului bun = Mater boni consilii, ori invers Preacurata în stil apusean și inscripția din ritul nostru. Mai apoi, de vre-o câțiva ani încoace s'au pomenit unii preoți cu icoane frumoase, dăruite de creștini cucernici. Aceste icoane sau mai bine zis *statuete* de porcelan cuprinse în rame, poartă niște inscripții, de te dor măselele când le cetești. Iată una: »Sfinte Nikolái roagă noi«. Și totuș se află preoți, cari pentru ca să nu supere pe marinimoșii donatori, trași pe sfoară de agenți ovrei, le așază în biserici ca creștinii să deprindă acte de pietate în fața lor.

Sf. Nicolae — ca să rămân la acest mare Arhiereu — a fost ocrotitorul săracilor, și ar fi lucru de dorit, să învieze cultul sfântului Nicolae și daniile ce le fac mulți în biserici latine în onoarea sfântului Antonie, de Padua, tot pe sama săracilor, ar putea să le facă în bisericile noastre tot cu acelaș scop în onoarea sfântului Nicolae, fără de a ne dori un sf. Antonie de Padua în biserici de rit oriental. Mai sunt și alte străinisme. Aceste le-am înșirat numai de pildă. — Un preot latin, fiind necesitat să asiste la o liturghie pontificală de rit oriental, eră îngrijit înainte, că se va plictisi sub ceremonialul lung al nostru. Când la urmă spune, că trebuie să mărturisească, că ritul nostru e cu mult mai solemn și mai înălțător decât al lor.

Nu e de lipsă deci să introducem lucruri străine în biserica noastră, când ale noastre sunt atât de frumoase și înălțătoare. Un singur lucru le lipsește: spiritul; »nu au duh în gura lor« și de aceea ne par așa de reci. *Mai mult spirit deci în biserica noastră!* (if.)

*

Sanatorii pe sama preoților. Din vreme în vreme se reînnoște la noi ideea instituțiilor pentru îngrijirea preoților bolnavi. Minunatele succese ale societății preoților din Austria, puse sub protectoratul S. Iosif, pun în mișcare și preoțimea maghiară. Și aici, și colo se aud glasuri, că în sfârșit trebuie să se înceapă ceva. Se plănuesc sanatorii, stațiuni climaterice lângă lacul Balaton, case comune la stațiunile balneare; uneori în centru, alteori la periferii, dar până acum fără ceva rezultat mai plausibil. Acum a ridicat ideea înființării unui sanator, exclusiv pe sama preoților deficienți, sinodul protopopesc din Székelyudvarhely, în Ardeal. Dea Dumnezeu, să se realizeze de data aceasta ideea, care a naufragiat până acum încă înainte de a se fi gândit cineva serios la realizarea ei.

»Egyházi Közlöny«.

*

Nașteri nelegiuite. În nr. 4 și 5 al revistei „Katholikus Szemle“ de pe 1911 a apărut un judicios articol, scris de Dr. Francisc Szentiványi despre nașterile nelegiuite din comitatele: Torontal, Timiș, Carăș-Severin, Arad și Cenad. Datele statistice, cu cari ne servește autorul articolului trebuie să pună pe gânduri pe fiecare om și, mai ales, pe fiecare Român. Numărul nașterilor ilegitime în comitatele amintite e foarte mare. Deosebit e înspăimântător numărul aceloră între Români, cari, se vede, și-au pierdut simțul moral în mai mare măsură ca alte neamuri.

Astfel de stări dureroase dau naștere la un lung șir de rele sociali și morali: la certe, dușmăanii, lene, nerușinare, beție și la nesfârșite procese civile și criminale. Socotit după naționalitate, în ținutul amintit sunt: 12,954 prunci nelegiuiți maghiari, 54,933 români, 14,636 germâni, 13,358 sârbi, 858 slovaci și din alte naționalități 3670; sau, percentuând pe toți născuții nelegiuiți: 12'77⁰/₁₀₀ maghiari, 54'16⁰/₁₀₀ români, 14'44⁰/₁₀₀ germâni, 13'17⁰/₁₀₀ sârbi, 0'84⁰/₁₀₀ slovaci și 4'62⁰/₁₀₀ alte naționalități.

Ce trist și dureros tablou, ales pentru noi! Ce teren de

muncă grea și obositoare și acesta pentru toți inteligenții noștri: pentru clerici și pentru laici de-o potrivă.

În fața acestei miserii morale și a altor lipse, de cari avem parte, zicem celor ce au dragoste pentru poporul nostru: oameni buni, nu de certe între frați, pentru nimicuri de multeori, și nu de lupte infructuoase și foarte păgubitoare avem noi trebuință, ci de bună înțelegere, de muncă grea, însuflețită, solidară și constantă, desvoltată pentru mântuirea unui neam, care se îneacă în păcatele sale! Păcatul umilește și ucide, vârtutea înalță și dă vieață! (sr.)

*

Misiunile catolice între păgâni, primesc ast an din colegiul Sf. Gabriel de lângă Modling, nu departe de Viena, 57 de lucrători, cari merg în via Domnului, să lățească credința creștină prin Iaponia, China, Africa, Neoguinea, Philippine, în Statele Unite, Argentina, Paraguay etc. — De odată cu semănța credinței, ei duc cu sine și simburile civilizației, ce a rodit-o această credință, pretudindenea, o civilizație, carea a fost în stare să schimbe fața lumii mai mult, mai adânc de cât cuceririle sabiei ori paloșului.

TELEFON.

»*Revista Teologică*«. *Sibiin*. Aveți toată dreptatea în ce privește reproducerea »fără indicare precisă« făcută din partea »Viitorului« din Cernăuți, noi am luat însă notița după »V.« fără să bănuim măcar, că literile R. T. (fără ghilemele!) ar însemnă: »*Revista Teologică*«. — Dar n'aveți dreptate, când afirmați, că: »ziarele noastre sunt tot tot atât de ortodoxe ca și catolice«, și că prin urmare nu presei are să-i mulțumească biserica ortodoxă, că în conștiința publică (?) trece de mai națională, decât biserica noastră, ci »pildei vieții oamenilor acestei biserici«. Și n'aveți dreptate: 1. pentrucă e un fapt trecut deja în conștiința tuturor fiilor Bisericii unite că ziarul nostru *fiindcă au încăput aproape exclusiv pe mâni ortodoxe*, e oarecum firesc să acopere păcatele naționale ale bisericărilor ortodoxi, și să nu releve după merit și dreptate opera națională, ce se face din tabăra noastră; 2. fiindcă »pilda vieții oamenilor bisericii ortodoxe« — o spunem cu conștiința liniștită, și fără de a simți nevoia să numim pe cineva — în timpul din urmă mai ales, dar și înainte, nu a fost tocmai edificătoare, și de sigur n'a rămas înapoia unor — mult mai puține! — păcate naționale săvârșite din partea uniților.

Punct.

M. Comlașul-Mare. 1. Fără iurisdicțiune dela episcop, preotul nu poate să administreze taina pocăinții nici credincioșilor de ritul propriu,

decum celor de alt rit. Decisiunea S. Congr. de Prop. Fide, de care amintiți — nu poate să fie deci autentică. — 2. Decretul »Ne temere« nu ne privește, decât în cazul, când se leagă căsătoria între un soț romano-catolic, și unul greco-catolic, și, în acest caz, trebuie să se porceadă după »Ne temere« atât în ce privește încredințarea, cât și la căsătorie. Așa a decis Congr. Concilii, când la întrebarea: »Utrum validum sit matrimonium contractum a catholicis ritus latini cum cath. ritus orientalis, non servata forma a decreto 'Ne temere' statuta — a răspuns: Negative. — 3. Se poate; numai cât preotul de rital grecesc trebuie să folosească antimis, iar cel de rital latin așa-numitul »altare portabile«. — 4. Aveți tot dreptul.

Verus. 1. La forul bisericesc nu se poate. — 2. Tribunalul suprem, în ce privește chestiile și controverșiile aparținătoare forului intern: *Sacra Paenitentiară* din Roma, la 7 Februarie 1899, a hotărît aceste: »Non licet rem restituendam erogare in requiem animae defuncti domini, nisi ex voluntate rationabiliter praesumpta non defuncti sed heredum, quia defunctus dominium iam nullum habet«. Prin liturghii aplicate sufletului păgubitului mort, nu se poate deci satisface obligațiunii de restituire, decât în cazul, când s'ar putea presuma în mod rațional, că erezii sunt învoiți la asta. Altfel restițiunea trebuie să se facă crezilor, și singur în lipsa acestora se poate face săracilor. Și ea trebuie să se facă *cât se poate mai iute*. Neputința fizică de a restitui nu ne scutește dela restituțiune, ci e numai o cauză justă pentru amânarea aceleia.

Mai multora. Din numerii 4 și 6 ai revistei nu mai avem nici un exemplar. S'au epuisat total.

Numărul proxim (13) al revistei noastre apare la 10 Septembrie st. n.

SUMARUL :

Dr. Victor Macaveiu: Biblioteca centrală în Blaj. — **Dr. Iuliu Florian:** Amintirea sf. Apostol Petru în catacombe. — **Zenove Păclișan:** *Ion Mateiu*, Preoțimea românească ardeleană în veacul al XVII-lea. (Recenzie). — **Aurel Fodor:** În potriva »pocăiților«. — **Dr. Ioan Sâmpăleanu:** Edificiile publice ale bisericii. — **m:** Conflictul sinodal din România. — **Dr Felician Bran:** *Vasile L. Kirvai*, Piedeci dărâmătoare de drept matrimonial în biserica gr.-cat. română din Ungaria. (Recenzie). — **Cronică:** La jubileul dlui N. Iorga; Congresul euharistic internațional; Ordul bunilor Templieri; Lucruri străine la noi; Sanatorii pe seama preoților; Nașteri nelegiuite; Misiunile catolice. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Comitetul de redacție.